

Slovenija v mednarodni skupnosti in Evropski uniji

Uvod

Temeljno načelo vsake strategije akterja, bodisi da gre za državo, mednarodno organizacijo in nenazadnje tudi posameznika, je ugotoviti stanje ter predvideti scenarije sprememb v procesih in odnosih v mednarodni skupnosti. Odkar je pridobila samostojnost, se Slovenija kot samostojni akter aktivno vključuje v upravljanje sodobne mednarodne skupnosti na različnih področjih, še posebej na regionalni ravni – v Evropi. Vendar te aktivnosti, v primerjavi s prihodnjimi izzivi, predstavljajo le nekakšno ‘ogrevanje’ pred resnično tekmo v globalizirajočem se mednarodnem okolju. Z vstopom v zvezo Nato in še posebej Evropsko unijo, kot daleč najpomembnejšo mednarodno institucijo v Evropi in eno ključnih v svetu, bodo izzivi takšnega vključevanja bistveno večji. Ne gre le za izzive v iskanju prednosti povezovanja z omenjenima mednarodnima institucijama, ampak tudi za izzive v lastnem uveljavljanju. Oba sklopa izzivov sta izrazito zahtevna.

Slovenija deklarativno sprejema vse temeljne vrednote in norme, na osnovi katerih temelji sodobna mednarodna skupnost. V manjši meri pa so, deloma tudi zaradi pomanjkanja ustrezne infrastrukture, opravljeni temeljni strateški premisleki, vezani na optimalno uveljavljanje slovenskih interesov. Primeri tem za takšne premisleke, ki jih obravnavamo tudi v pričujočem poglavju, so:

- povezava med notranjo in zunanjo politiko; uspešna zunanja politika je odvisna od notranjega konsenza in posledično notranje kohezivnosti države;
- vključenost družbenih skupin – odpraviti sindrom elitizacije oblikovanja politik;
- konsistentnost v vodenju zunanje politike, ki jo je mogoče doseči z:
 - o jasno opredelitvijo strateških prioritet države, na osnovi lastnih primerjalnih prednosti;
 - o poudarjanjem vladavine prava v mednarodnih odnosih;

- razumevanje prednosti in slabosti multilateralnega delovanja in sklepanja koalicij – s posebnim poudarkom na proučevanju načinov pridobivanja lastne moči in vpliva, ki državi omogoča uveljavljanje lastnih interesov glede na druge akterje.

V iskanju svoje vloge v prihodnjih mednarodnih odnosih si mora Slovenija odgovoriti na dve temeljni vprašanji:

- 1) bo Slovenija v mednarodnih odnosih vseskozi igrala vlogo 'zastonjkarja' (*free riderja*) – kjer njene vloge v upravljanju in obvladovanju procesov in odnosov v mednarodni skupnosti sploh ne bo, ali pa bo neprepoznavna;
- 2) bo v mednarodni skupnosti prevzela del odgovornosti za njeno upravljanje (in je pripravljena to odgovornost tudi jasno opredeliti)?

Pri iskanju odgovora na ti dve vprašanji se v poglavju ne ukvarjamo z deklariranimi zunanjepolitičnimi usmeritvami Slovenije, ampak predvsem s fazo oblikovanja politik, ki naj bi te usmeritve realizirale v praksi. Zdi se, da Slovenija v procesu oblikovanja politik še ne uspe slediti tempu, ki ga realizacija deklariranih ciljev zahteva. Zato se pogosto nagiba k pragmatičnemu ravnanju v mednarodnih odnosih. Pragmatizem sam po sebi ni nujno škodljiv; če pa gre za obnašanje v mednarodnih odnosih, ki je posledica pomanjkljivega procesa oblikovanja politike, potem gre praviloma za realistični, politični pragmatizem. S slednjim se predvsem male države v sodobni mednarodni skupnosti, ki je že daleč od anarhične skupnosti, ki so jo opredeljevali stalni napor po iskanju ravnotežja moči, že dolgo ne morejo več poistovetiti. Slovenija je država, ki lahko v mednarodne odnose posega le, če ima ustrezne odgovore na temeljna strateška vprašanja, ki si jih zastavi. Ti posledično predstavljajo podlago za oblikovanje ustreznih, primernih politik, na osnovi katerih lahko Slovenija pravočasno identificira in reagira na izzive iz okolja, ki jo obdaja. Slednje po eni strani zagotavlja predvidljivost v očeh drugih akterjev, ki v Sloveniji dobijo zanesljivega sogovornika in partnerja, ki torej ne menja koalicij *ad hoc*. Po drugi strani pa Sloveniji pa še vedno omogoča dovolj maneverskega prostora, da se Slovenija, če je to potrebno, obnaša pragmatično – vendar tokrat v skladu s temeljnimi strateškimi usmeritvami in znotraj predhodno opredeljene, konsistentne politike.

Glede na značaj obstoječe, predvsem evropske institucionalne arhitekture, v katero se aktivno umešča, Slovenija ne more izbirati med pasivno in aktivno vlogo v mednarodnih odnosih. Članstvo v ključnih mednarodnih organizacijah terja od svojih članic, da za upravljanje

mednarodne skupnosti prevzamejo del odgovornosti. Naloga Slovenije je, da si vsebino te odgovornosti izoblikuje skladno s svojimi kratkoročnimi in dolgoročnimi cilji. Za uspešno presojo o tem je treba določiti kazalce, na podlagi katerih bi se Slovenija lahko odločala o svojem prispevku k razvoju sodobne mednarodne skupnosti. Ti kazalci so:

- mesto Slovenije v sodobni mednarodni skupnosti
- obseg vloge in vpliva Slovenije v okviru mednarodnih institucij, predvsem Evropske unije.
- obseg odgovornosti; analiza možnih prispevkov Slovenije pri upravljanju sodobne mednarodne skupnosti; glede na potencialne oziroma vire Slovenije, ki jo glede na nacionalne attribute (ti so seštevek površine, števila prebivalstva, gospodarske moči in vojaške moči) uvrščamo med male države, mora biti v ospredju zanimanja predvsem prispevek Slovenije k upravljanju mednarodne skupnosti na regionalni ravni; v tem kontekstu bosta v ospredju predvsem dve, za Slovenijo najbolj atraktivni območji, kjer Slovenija lahko vsebinsko največ prispeva:
 - o Jugovzhodna Evropa, s poudarkom na območje nekdanje Jugoslavije; in
 - o Sredozemlje.

V nadaljevanju obravnavamo vse našteté podtème, na koncu študije pa v posebnih okvirjih podajamo prioritétne usmeritve pri oblikovanju bodočih politik Slovenije v njenih mednarodnih odnosih.

Strategije delovanja Slovenije v mednarodnih odnosih, ki jo podajamo v nadaljevanju, ni mogoče kvantificirati. To poglavje je kvalitativne narave, kar je, ko gre za obravnavo mednarodnih odnosov Slovenije, tudi edino smiselno. Mednarodni odnosi neke države namreč ne nastajajo v vakuumu, ampak so družbeno pogojeni. Te pogojenosti se ne da izmeriti. Z optimalno zunanjo politiko pa jo je vseeno mogoče obvladovati in tudi izkoriščati v prid države.

Mesto Slovenije v sodobni mednarodni skupnosti

Uvod

Če želimo razmišljati o prihodnosti Slovenije, moramo najprej analizirati, kakšno je njeno zunanje okolje in kakšni so pričakovani trendi razvoja v tem okolju. Okolje (mednarodna skupnost) je za Slovenijo (in vse druge države) omejevalni dejavnik mimo katerega ni mogoče delovati, hkrati pa je to okvir, ki zagotavlja priložnosti za uresničevanje nacionalnih interesov. Omejitve in slabosti so z drugega zornega kota vedno tudi priložnosti za posameznika, družbo in njene različne podsisteme. Kako pa bodo te priložnosti izkoriščene je odvisno od zmožnosti vsake posamezne države oziroma družbe, tj. v našem primeru od politike, ki te zmožnosti kakor tudi usmeritve države tudi določa.

Pri proučevanju mednarodne skupnosti lahko vedno izhajamo iz dveh gledišč: ali proučujemo bolj ali manj konstantne silnice razvoja, ali pa krizne pojave. V obeh primerih se zdi najbolj smotrno analiziranje karakteristik in trendov sodobne mednarodne skupnosti skozi dogajanja v njeni strukturi, tj. s pomočjo analize pomena faktorjev, subjektov, odnosov, procesov in norm.

Faktorji

Med faktorji, ki opredeljujejo sodobno mednarodno skupnost, je treba izpostaviti predvsem družbenoekonomski razvoj in z njim povezano ideologijo ter znanstvenotehnološki razvoj. Že dolgo je znano, da je mednarodna skupnost univerzalna in vedno bolj medsebojno povezana. Zunanji izraz tega je televizijska slika, ki v nekaj minutah obkroži svet in nam v naše okolje prinese dogajanje z druge strani zemeljske oble. Z mobilno telefonijo, internetom in nadaljnjim razvojem informacijsko-komunikacijske družbe se bo zunanji izraz povezanosti sveta še povečal. V tem smislu moramo razumeti termina, kot sta nedeljivost miru in medsebojna odvisnost. Konflikti v posamezni družbi ne ostajajo več znotraj njenih meja. Na druge družbe vplivajo lahko s prekinitvijo mirnodobnih trgovinskih tokov in gospodarskega

sodelovanja, z begunci in ekonomskimi migranti, terorizmom, zahtevami po humanitarni in gospodarski pomoči. Medsebojna odvisnost je tržna in tehnološka in je torej potisna sila globalizacije. Tej se ne more izogniti nobena družba. Koristi od procesa globalizacije niso za vse enake, čeprav je res, da ima večina družb vsaj določene pridobiti, ki izhajajo iz njega. To ne pomeni, da imajo vsi segmenti teh družb koristi. Prestrukturiranje in razslojevanje je permanenten proces. Obenem globalizacija z načinom blagovne produkcije prinaša tudi podoben, njej ustrezajoči sistem vrednot (ideologijo). Če procesi tržne in tehnološke soodvisnosti sami ne povzročijo prevrednotenja vrednot v posamezni družbi, dobimo vrednostne konflikte. Ti potem zasenčijo realne potrebe razvoja in izpostavijo idejna oziroma ideološka nasprotja, ki težijo k temu, da se nasilno razrešujejo. Protagonisti spora iščejo svoje zaveznike v delih družbe, pač glede na to, ali ti zavezniki z globalizacijo pridobivajo ali izgubljajo. Po drugi strani je medsebojna odvisnost družbena in s seboj prinaša nekatere manj zaželjene pojave. Bolezni ne poznajo meja. Prav tako ne kriminal: trgovina z belim blagom, opojnimi drogami, terorizem.

Slovenija mora biti vključena v svetovno dogajanje, v globalizacijske procese in se jim uspešno prilagajati. Svet je več kot le Evropska unija (ali zveza Nato). Predvsem v gospodarski diplomaciji bi se politični in gospodarski dejavniki lahko tega zavedali in ustrezno ukrepali predvsem z namenom pozicionirati Slovenijo na tistih področjih oziroma območjih, kjer je njene primerjalne prednosti mogoče identificirati. V nadaljevanju bomo podrobneje obravnavali dve takšni območji, Jugovzhodno Evropo ter Sredozemlje. Glede prvega je že dolgo vzpostavljen konsenz, da je prisotnost Slovenije tam nujna. Toda tudi sredozemski bazen mora biti tarča prodora. Izvenevropske države ob sredozemskem bazenu so morda manj razvite države, niso pa revne. Slovensko aktivnejšo sredozemsko politiko bi z razumevanjem sprejela tudi Evropska unija (ker je Slovenija tudi sredozemska država). Hkrati bi Slovenija to sodelovanje lahko izkoristila za tesnejše sodelovanje s sredozemskimi državami članicami Evropske unije, kjer so tovrstni potenciali še neizkoriščeni (Francija, Španija, Grčija, Ciper in Malta so gotovo primeri takšnih držav).

Izključna osredotočenost Slovenije na Evropsko unijo in njeno soseščino pa seveda ne bi bila modra usmeritev. Za Slovenijo kot malo državo, ki se mora vseskozi prilagajati na dogajanja v mednarodni skupnosti, je ohranjanje stika s 'preostalim svetom' življenskega pomena. Pri tem nimamo v mislih zgolj gospodarskega sodelovanja. Ne kaže pozabiti, da Slovenija v mednarodni skupnosti uživa status razvite države in mednarodna skupnost od Slovenije

pričakuje ustrezen prispevek v najrazličnejših kolektivnih akcijah. Slovenija se na ta pričakovanja mora odzvati. Razvitost neke države ne merimo zgolj z gospodarskimi kazalci. Razvitost se izkazuje in dokazuje tudi takrat, ko neka država na podlagi notranjepolitičnih dogovorov spodbuja, usklajuje ali aktivno sodeluje pri izvedbi zunanjepolitičnih akcij (humanitarnih, mirovnih, političnih, gospodarskih) – tako kot to počno vse razvite države.

Subjekti

Mednarodna skupnost postaja vse bolj heterogena. Najpomembnejši akterji so še vedno države, vendar še zdaleč niso edini. Države so si med seboj zelo različne. Različni so njihovi politični sistemi, stopnja razvoja, kultura, ideologija in seveda tudi interesi. To generira nasprotja med državami. Obenem so nasprotja med njimi še vedno tudi naravna. Npr. dvig podnebne temperature škodi številnim državam, toda številnim tudi koristi. Eno od nasprotij med državami je tudi nasprotje med velikimi in malimi državami. Ločeno od tega je treba gledati na nasprotja med močnimi in šibkimi državami, saj male države niso nujno tudi šibke.

Moč male države leži v dwojem: njenem odnosu do zunanjega okolja in razmerami doma. Zunanja moč male države se kaže v uspešnem iskanju zaveznikov, sklepanju prijateljskih ali strateško določenih koalicij. Članstvo Slovenije v Evropski uniji in zvezi Nato sta že takšni povezavi; toda tudi znotraj teh povezav je treba iskati in si pridobiti partnerje in zaveznike. Predvsem članstvo v Evropski uniji (deloma velja to tudi za zvezo Nato) bo kvalitetno nova situacija v kateri se bo znašla Slovenija. Članstvo v zvezi Nato povečuje slovenske mednarodne obveznosti, članstvo v Evropski uniji pa pomeni sodelovati v procesu izgradnje nove entitete. To je za vse države članice odločilnega pomena. Zaveznike znotraj Evropske unije si bo Slovenija lahko pridobila predvsem v tistih državah, ki bodo imele podobne poglede na morebitno prihodnjo ureditev Evropske unije. Pri tem je treba voditi dosledno in načelno politiko, utemeljeno na pravnih rešitvah. Taktično se Slovenija vedno spet lahko prilagaja, toda zasledovati mora strateški cilj in ne zapasti v pragmatizem kot svojo strategijo. Tu ne gre za goli nacionalizem in prestižno vprašanje, temveč za verodostojnost neke politike, ki je predpogoj za zavezništva. Ne smemo pozabiti, da Slovenija kljub članstvu v Evropski uniji ostaja zunanjepolitični subjekt in zato mora iskati in vzdrževati dobre, dvo ali večstransko koristne odnose, tudi z ostalimi državami. Razlogi za povezovanje so lahko

različni: politični, kulturni zgodovinski, gospodarski. Toda tudi tu velja, da pragmatizem sam po sebi ne sme postati strategija.

Vsekakor je treba opozoriti tudi na pestrost sodobne mednarodne skupnosti. Število subjektov, ki vstopajo v mednarodne odnose, je vsak dan večje. Govorimo o tem, da je mednarodna skupnost visoko strukturirana oziroma razdelana. Nekoč smo poznali samo države, morda še mednarodne organizacije in nekatere druge subjekte mednarodnega prava kot akterje v mednarodni skupnosti. Danes, s porastom zavedanja človekovih pravic, postajajo vse pomembnejši subjekti tudi različne etnične in narodnostne skupine, ki logično težijo k svojemu najboljšemu zaščitniku, tj. k nastanku svojih nacionalnih držav. Vendar se tudi druge družbene skupine vse bolj zavedajo pomena mednarodnih odnosov in njihovega vpliva ne le na znotrajdržavne družbene skupine, temveč tudi na vsakega posameznika. Tako so pomembni akterji v mednarodni skupnosti postale tudi nevladne organizacije, ki pridobivajo na vplivu v mednarodnih odnosih. Kot primer lahko navedemo *Amnesty International* ali *Greenpeace*, vendar se jim po vplivu na mednarodno dogajanje lahko ob bok postavijo številne druge, čeprav manj znane organizacije civilne družbe. Ne le število držav, tudi število nedržavnih akterjev se tako vsak dan večja. Pomislimo npr. na različne povezave političnih strank, sindikatov, širitev multinacionalk. Vedno znova se pojavljajo različna družbena gibanja, ki dejavno vplivajo na mednarodne odnose: nekoč delavsko, kasneje študentsko gibanje, danes gibanja za drugačno globalizacijo ipd.

Na mnogoterost subjektov v sodobni mednarodni skupnosti je treba opozarjati, saj je ta zaradi pestrosti subjektov tudi število in intenzivnost interakcij, ki danes potekajo v svetu, izjemno obsežna. Temu primerna je tudi raznovrstnost komunikacij, v katere se Slovenija lahko vključuje, je na njihov razvoj pozorna oziroma nanje tudi reagira – tudi v primerih, ko gre za trende, ki za sodobno mednarodno skupnost lahko predstavljajo objektivno grožnjo. Tako kot so nekoč osvobodilna in celo študentska gibanja prerasla v terorizem, bo boj za različne emancipacije (v pogojih, ko teh ne bo mogoče uresničiti prek obstoječih institucij) vedno spet lahko prerasel v nasilje, ki presega državne meje.

Notranja moč (male) države tudi izhaja iz usklajenega gospodarskega in družbenega razvoja, ki je tudi posledica notranje usklajenosti politik, institucij, kot tudi družbenih slojev. Pretekle izkušnje pokažejo, da so jo še najbolj odnesle države, ki so čim več družbenih skupin integrirala v svoj sistem in so se s tem prilagajala novonastalim razmeram. Izključenost

različnih družbenih skupin (etničnih, interesnih itn.) je vedno delovala kot centripetalna sila in dlje kot so napetosti rasle, težja, dražja in trajnejša je bila škoda, ki je s tem nastala.

Procesi, odnosi in norme

Odnosi v mednarodni skupnosti so prepleteni. Včasih to imenujemo globalnost, kjer je nekaj celotno ali skupno za razliko od parcialnega (delnega). Gre za hkratno povezavo politike, ekonomije, ideologije, kulture, znanosti, tehnologije, prava, sociologije itn. Vzemimo primer: so slovensko-hrvaški odnosi varnostno, politično, pravno, psihološko, socialno, okoljsko ali kakšno drugo vprašanje? Ali vse od tega? Mogoče je najti tudi druge primere: so opojne droge zdravstveni problem posameznika, družbeni problem nacionalnih držav, mednarodni problem ilegalne trgovine ali socialni problem družbe, ki proizvaja droge oziroma družbe, kjer je razširjeno uživanje drog? Kako se lahko države lotijo tovrstne problematike? Odgovore na sodobne izzive v mednarodni skupnosti, ki imajo tudi neposredne posledice na posamezne družbe lahko da le aplikativna znanost v svoji interdisciplinarni obliki. In takšno znanost je treba razvijati. Hkrati je to tista podlaga, na osnovi katere bo država lahko sledila trendom univerzalizacije. Vzgoja in izobraževanje kadrov, ki so vedno kritičen vir pri malih državah, je pri tem vitalnega pomena.

Ko govorimo o stabilnosti sodobne mednarodne skupnosti, vsaj trije pojavi zbujejo skrb: možnost vojaškega spopada, ogrožanje in uničevanje okolja in čezmerno izkoriščanje neobnovljivih virov. Medtem ko so konvencionalni vojaški spopadi vedno mogoči, pa so konflikti širših razsežnosti, ki bi vključevali tudi orožje za množično uničevanje, manj verjetni prav zaradi učinkov, ki jih s seboj prinaša njihova uporaba. Pri ogrožanju okolja sta posebne obravnave potrebni vsaj vprašanji vodnih virov ter kvalitete zraka. Pri vprašanju zraka je Slovenija lahko le delno uspešna z lastno politiko, lahko pa sledi mednarodnim trendom. Pri vprašanju ohranjanja čistih vodnih virov pa je zadeva obrnjena. Voda ni zgolj strateška surovina, ki bo dolgoročno zagotavljala preživetje, temveč je lahko tudi uspešno tržno blago (npr. skozi razvoj turističnih centrov), predvsem pa je del kvalitete življenja. Čezmerno izkoriščanje neobnovljivih virov je imanentno obstoječim ekonomskim odnosom oziroma načinu proizvodnje po eni strani, po drugi strani pa rasti prebivalstva. V roku približno treh generacij se pričakuje, da bo nafta postala redko blago. Pričakujemo lahko, da

se bo poraba energije na enoto proizvoda sicer manjšala, vendar ob hkratnem absolutnem povečanju povpraševanja po energiji. Slovenija bi zato morala več pozornosti nameniti razvoju tehnologije pridobivanja energije iz obnovljivih virov, ne kaže pa *a priori* odpisati niti sicer neobnovljivega, vendar neskončnega vira energije – jedrske energije.

Precej manj usodne se zdijo druge grožnje v sodobni mednarodni skupnosti, kot je že omenjeni organiziran kriminal. Možno je, da bo na zgoraj omenjene izzive v prihodnosti dala učinkovit odgovor prav znanost in tudi tu je mogoče iskati možnosti, kjer Slovenija lahko aktivno sodeluje. Z drugimi besedami, vsaka država lahko da svoj prispevek, posamično in skupaj z drugimi, na najrazličnejših področjih – tudi v znanosti je lahko Slovenija vse prej kot ‘zastonjkar’.

Mednarodna skupnost je doslej na grožnje poskušala odgovoriti z naslednjima konceptoma:

- prvega predstavlja t. i. negativna ali pasivna varnost, ki jo označujejo procesi:
 - o razoroževanja, omejevanja oboroževanja in ukrepi za krepitev zaupanja (v ožjem pomenu besede);
 - o sredstva mirnega reševanja sporov; in
 - o kolektivne akcije Organizacije združenih narodov.
- Drugega predstavlja t. i. pozitivna ali aktivna varnost, ki jo označujejo:
 - o medsebojna odvisnost, sodelovanje na vseh področjih, predvsem ekonomskem (vključno s solidarnostjo);
 - o razvijanje integracije in regionalizma; ter
 - o varstvo človekovih pravic.

To so procesi v katerih države morajo sodelovati in Slovenija iz tega sodelovanja ne more in ne sme biti izvzeta. V vseh teh procesih bi Slovenija lahko uspešno selektivno in racionalno sodelovala. Naj navedemo nekaj primerov: pri vprašanju razoroževanja morda ni nujno, da bi Slovenija bila najbolj dejavna, pri omejevanju oboroževanja in krepitvi zaupanja pa se lahko aktivno in vsebinsko udejstvuje. Vprašanje je npr., kakšen prispevek lahko Slovenija ponudi pri nadzoru nad osebnim orožjem. Pri deminiranju in rehabilitaciji žrtev vojne pa ima dolgoletne in bogate izkušnje. Sodelovanje v kolektivnih akcijah Organizacije združenih narodov ne sme pomeniti samo nabiranje izkušenj slovenskih nacionalnih varnostno-obrambnih podsistemov, temveč priložnosti, ki jih je treba izkoristiti, predvsem v pogojih pokonfliktne obnove. Kadrovska pomoč drugim državam je doslej močno zaostajala za

možnostmi. V strokovnih krogih je bolj ali manj jasno, da mora gospodarsko področje v mali državi biti izvozno naravnano; vendar bi podobno moralo veljati tudi za družbeno področje. Slovenski trg je premajhen za vse njene visokousposobljene strokovnjake, beg možganov bo težko ustaviti, lahko bi se pa vsaj deloma kanaliziral. Tudi znanstveno-raziskovalne institucije bodo morale postati bolj konkurenčne in eden od načinov je selekcija kadrov. Prav tako bi se Slovenija lahko bolj uveljavila na mednarodnem solidarnostnem področju. Našim reševalcem ob potresih bi morala slediti humanitarna pomoč, temu pa poskus gospodarskega prodora. Vendar je za vse to treba biti ustrezno organiziran in povezan. Reševalci ne smejo priti prepozno na prizorišče, humanitarne organizacije bi se morale osredotočiti izključno na dejavnosti znotraj njihove domene, pomoč pa mora priti pravočasno in v prave roke. Brez ustrezne notranje usklajenosti tudi uspešne zunanjepolitične strategije, od katere bi lahko imeli nematerialne in materialne koristi, ne more biti.

Končno so tu še norme v mednarodni skupnosti. Slovenija bi se zunanjepolitično morala udeleževati pri (do)graditvi normativne ureditve mednarodne skupnosti. Mednarodne norme so gotovo tiste, ki gredo v korist vsem državam, toda večkrat malim bolj kot večjim. Pomembna spodbuda za slovensko ekstenzivno prisotnost na tem področju je gotovo ta, da se norme razvijajo v okviru multilateralizma; v tem je priložnost za male države.

- ⇒ Vedno bolj strukturirana in kompleksna mednarodna skupnost ne dopušča pasivnosti držav, ne glede na njihovo velikost.
- ⇒ Slovenija si mora prizadevati za notranjo kohezivnost; ta je v mednarodnih odnosih vsaj tako, če ne še bolj pomembna kot različne oblike zunanje moči.
- ⇒ Slovenija mora jasno opredeliti svoje primerjalne prednosti, ki jih bo izkoriščala pri svojem delovanju v mednarodni skupnosti.
- ⇒ V mednarodnih odnosih si mora Slovenija prizadevati za vključenost vseh, tudi nedržavnih akterjev – izključevalnost ustvarja povod marginaliziranim skupinam, da svoje interese uresničujejo na nekonvencionalne načine; zasledovanje politike izključevanja najmanj koristi prav malim državam, ki so od stabilne mednarodne skupnosti življsko odvisne.
- ⇒ Slovenija si mora aktivno prizadevati za stabilno mednarodno skupnost, in sicer:
 - z uveljavljanjem temeljnih načel delovanja tako v okviru pozitivne kakor tudi pasivne varnosti.
 - Z izkoriščanjem pestrosti oblik sodelovanja, v katere se lahko aktivno vključuje in tako 'nevtralizira' svojo majhnost in ponudi konkreten prispevek; mednje šteje tudi sodelovanje na področju znanosti in tehnologije.
- ⇒ V regionalnem okviru mora Slovenija definirati svoje interese tudi v območjih izven meja Evropske unije; takšen pristop omogoča širjenje manevrskega prostora uveljavljanja države in njenih interesov.

Obseg vloge in vpliva Slovenije v okviru mednarodnih institucij

Uvod

V tem poglavju predstavljamo pregled možnih načinov delovanja Slovenije znotraj mednarodnih institucij, ki bi omogočili kar najbolj učinkovito zastopanje njenih interesov. Poglavje je razdeljeno na dva dela. V prvem predstavljamo širši okvir delovanja države v mednarodnih institucijah. Njegov namen je pomagati razumeti kontekst, v katerem se Slovenija kot del sodobne mednarodne skupnosti giblje. V drugem pa predstavljamo programske prioritete, ki naj bi vodile Slovenijo znotraj meja zgoraj omenjenih okvirjev.

Okvirji delovanja držav v sodobni mednarodni skupnosti

Upoštevanje klasične atribute državnosti je Slovenijo mogoče razumeti kot malo državo, ki naj ne bi imela večjih možnosti za vplivanje na procese in odnose v mednarodni skupnosti. Na ta način je mogoče tudi sklepati, da bo slovenske interese zelo težko promovirati, kaj šele uveljaviti v mednarodnih institucijah, v katerih nastopajo igralci, ki so mnogo močnejši od Slovenije.

Pa vendar temu ni povsem tako. V mednarodni skupnosti je mogoče identificirati več okvirjev, ki Sloveniji omogočajo bolj aktivno – s tem pa tudi uspešno – delovanje in uveljavljanje svojih interesov v mednarodnih institucijah. Ti okvirji izhajajo iz teorij mednarodnih odnosov, vendar so že tudi preverjeni v praksi. Zato jih kaže predstaviti in upoštevati.

Prvi okvir izhaja iz klasične dileme med bilateralnim in multilateralnim sodelovanjem. Prevladujoče bilateralno sodelovanje med državami se postopoma umika multilateralnemu. Na posameznih področjih, kot je npr. mednarodna trgovina, je multilateralno sodelovanje pomembno zato, da preprečuje avtonomnost posameznih držav pri uveljavljanju lastnih nacionalnih politik nasproti drugim (ne nujno zgolj šibkejšim) državam, kjer je temeljni kriterij lasten interes, ne pa interes članstva kot celote. Če slednji ni upoštevan, lahko pride do strukturnih neravnovesij, zaradi katerih lahko izgubljajo vse države članice. Tipični primer

prevlade bilateralnega sodelovanja nad multilateralnim ter njene posledice so bile vidne med obema vojnama v prejšnjem stoletju. Države se zato večkrat podredijo skupno sprejetim politikam, ki takšno bilateralno (ali celo unilateralno) soliranje preprečujejo ali vsaj omejujejo.

Na področjih t. i. visoke politike (vprašanja, povezana s problematiko mednarodnega miru in varnosti) se na prvi pogled zdi, da bilateralno prevladuje nad multilateralnim. Vendar v resnici temu ni tako. V prid tej trditvi pričajo številne mednarodne pogodbe, ki so jih države podpisale, v katerih so zapisane obveze, ki uveljavljajo samoomejevanje (*self-restraint*) držav. Pomembno je izpostaviti tudi dejstvo, da navkljub kritikam vse najpomembnejše mednarodne organizacije, ki se ukvarjajo s problematiko visoke politike, še vedno obstajajo, njihove članice pa so vse najpomembnejše države sveta. Prav gotovo so oblike nadzora neenakosti v obravnavanju deviacij od globalne želje po politično stabilni mednarodni skupnosti najbolj prisotne prav na tem segmentu. Toda hkrati tudi drži, da mednarodne organizacije služijo kot nepogrešljivi forumi za pogajanja na teh področjih, ustvarjajo pogoje za legitimnost globalnih ali regionalnih dejavnosti mednarodnih organizacij in celo izvajajo določen nadzor nad implementacijo sprejetih politik. Primeri takšnih aktivnosti so ustvarjanje protiterorističnega globalnega režima, ki je veljal že pred 11. septembrom (se je pa slabše izvajal v praksi), nadzor jedrskih programov s strani Mednarodne agencije za atomsko energijo in nenazadnje režim inšpekcij Organizacije združenih narodov, ki je bil uporabljen v Iraku.

Slovenija torej ne sme zanemariti bilateralnih aktivnosti, vendar mora vsaj enako težno dajati multilateralnim institucijam. Podcenjevanje le-teh pomeni zožitev lastnega manevrskega prostora za promocijo lastnih interesov, iskanje koalicij enako mislečih za uveljavljanje politik, ki so v neposrednem interesu Slovenije, ter posredno izvajanje pritiskov (v primeru zmage koalicij, s stališči katerih se Slovenija lahko identificira) na druge države. Tak izid bi bil v neposrednih bilateralnih stikih nemogoč. Še več, sklicevanje na sprejeta stališča večine ali skupine držav ima v takšnih (bilateralnih) stikih lahko pomembno težo, ki mali državi pomaga nevtralizirati njeno morebitno nemoč nasproti partnerju v pogajanjih.

Drugi okvir je bil razdelan v okviru mednarodne politične ekonomije in predstavlja dihotomijo med strukturno in relacijsko močjo. Ta dihotomija izhaja iz dileme o prednostih bilateralnega oziroma multilateralnega sodelovanja, le da daje natančnejše odgovore glede učinkov enega ali drugega, pokaže pa tudi, da je razprava o prednostih bilateralnega in

multilateralnega sodelovanja bolj kompleksna, kot se zdi na prvi pogled. Ko govorimo o relacijski moči, imamo v mislih sposobnost ene države, da prisili drugo državo storiti nekaj, česar ta sicer ne bi storila. Grobe oblike uveljavljanja relacijske moči je mogoče dokazovati v času druge svetovne vojne, ko je Nemčija na vrhuncu svoje moči pomembno vplivala na politike tretjih držav. S prisotnostjo relacijske moči smo se srečali tudi v Sloveniji, ko je slovenska vlada leta 1998 kot članica Koalicije za novo agendo 'umaknila' svojo podporo osnutku resolucije Generalne skupščine Organizacije združenih narodov o odpravi jedrskega orožja. Umik je sledil pritisku Združenih držav Amerike – češ da Slovenija kot kandidatka za članstvo v zvezi Nato takšne resolucije ne more podpreti.¹ Na drugi strani pa poznamo koncept strukturne moči, ki je mnogo širši – predpostavlja namreč možnost države ali skupine držav oblikovati pravila igre v nekem določenem prostoru. Multilateralni okvir, kot ga poznamo danes na področju monetarne in finančne sfere, je rezultat pravil igre, določenih večinoma s strani zahodnih držav, po koncu druge svetovne vojne.

Male države morajo poznati dihotomijo med relacijsko in strukturno močjo. V obeh so podvržene pravilom igre, vendar je lahko manevrskega prostora za pogajanja v relacijskih okvirih bistveno manj kot pa v širših multilateralnih okvirih, ne glede na to, da tam določena pravila igre že obstajajo. Slednjim se Slovenija namreč lahko prilagodi in, kot že poudarjeno, znotraj obstoječih pravil išče lastne niše, v katerih je lahko učinkovita ter sama – s pomočjo enako mislečih držav – prispeva k prilagajanju institucij na spremembe v okolju. Hkrati pa lahko Slovenija prav iz teh multilateralnih okvirov črpa tudi lastno strukturno moč in vpliva na pravila igre in obnašanje tretjih držav, ki v določene strukture (npr. v mednarodne organizacije) šele vstopajo.

Tretji okvir predstavlja t. i. politika dveh ravni multilateralnih učinkov. Upošteva spoznanja o prednostih multilateralnega sodelovanja ter dihotomije med relacijsko in strukturno močjo lahko Slovenija aktivno pripomore k eni izmed temeljnih vlog, ki jo igrajo predvsem mednarodne organizacije v sodobni mednarodni skupnosti, to je socializacija. Tretje države obstajajo znotraj okvirja določenih norm in vrednot, za katere ni nujno, da so v celoti kompatibilne z normami in vrednotami, skatka pravili obnašanja, ki veljajo znotraj

¹ Tu so jasno razvidne tudi omejitve pri multilateralnem sodelovanju; tudi ko gre za multilateralne institucije, male države ne morejo vedno ulti pritisku večjih držav. Temu primeru lahko dodamo tudi pogojevanje ameriške pomoči revnejšim državam z njihovo podporo pri glasovanju v Generalni skupščini Organizacije združenih narodov, ki se je začelo v obdobju predsedovanja Ronalda Reagana.

mednarodne organizacije. Ta diskrepanca lahko pride do izraza tudi v bilateralnih odnosih. Z učinkovitim zastopanjem sprejetih norm in vrednot določene mednarodne organizacije lahko Slovenija – ki je obdobje socializacije seveda tudi sama izkusila in se mu ni mogla izogniti – sama postane instrument v službi mednarodne organizacije, ki izvaja proces socializacije tretjih držav, ki se v to organizacijo želijo vključiti. Ker je Slovenija postala del širše skupnosti, ji je seveda v interesu, da se v takšno skupnost še najprej vključujejo tisti akterji, ki ‘test socializacije’ uspešno prestanejo. V tem je tudi bistvo politike dveh ravni multilateralnih učinkov. Mednarodna organizacija seveda že sama izvaja proces socializacije, saj se o članstvu pogaja neposredno s tretjo državo, ki za članstvo kandidira (prva raven). Hkrati tudi država članica deluje v imenu mednarodne organizacije in njeno politiko zastopa v bilateralnih pogajanjih s tretjo državo, ki je zainteresirana za članstvo (druga raven). Po tej institucionalni logiki poteka proces socializacije npr. v okviru Svetovne trgovinske organizacije in tudi Evropske unije.

Kot država članica določene mednarodne organizacije Slovenija torej mora biti zainteresirana za zastopanje mednarodne organizacije v pogajanjih s tretjimi državami in to dejavnost razumeti kot prioriteto. Stabilnost mednarodne organizacije namreč pomeni tudi stabilnost okolja, v katerem država članica deluje. Ta aksiom še posebej velja za male države, katerih obstoj je odvisen od stabilnosti mednarodne skupnosti.

Na osnovi podanih ugotovitev lahko sklepamo o omejitvah, znotraj katerih lahko Slovenija ugotavlja priložnosti za uveljavljanje lastnih interesov. Kot je razvidno iz tabele, Slovenija praktično na nobenem področju ne more delovati unilateralno, saj nikjer nima takšne svobode akcije, da bi ji lahko pripisali najmanjšo stopnjo omejitve (1). Razbremenitev svojih omejitev lahko doseže le z natančno opredeljenimi strateškimi smernicami, ki jasno opredelijo ‘orodja’, s katerimi lahko Slovenija uspešno deluje v mednarodnih institucijah oziroma tam uveljavlja svoje interese.

SLIKA 1: OMEJITVE DELOVANJA SLOVENIJE V MEDNARODNIH INSTITUCIJAH (N.B.: »3« PREDSTAVLJA NAJVEČJO STOPNJO OMEJITVE, »1« PA NAJMANJŠO.)

Omejitev	BILATERALNO SODELOVANJE	MULTILATERALNO SODELOVANJE	RELACIJSKA MOČ	STRUKTURNA MOČ	POLITIKA DVEH RAVNI
1					
2		x		x	x
3	x		x		

Strateške smernice

Pod kakšnimi pogoji je sodelovanje Slovenije znotraj omenjenih treh okvirov lahko uspešno? S kom naj Slovenija sodeluje? Na kak način? Za ustrezne odgovore na ta vprašanja mora biti izpolnjenih več pogojev, ki bi jih lahko označili kot strateške smernice.

Jasno opredeljena načela delovanja

Osnovne postulate delovanja Slovenije v mednarodnih institucijah je mogoče združiti v kratico KRES; Koalicijsko delovanje; Reševanje sporov v skladu z načeli Ustanovne listine Združenih narodov; Evropska identiteta; Solidarnost. Natančneje povedano:

- Slovenija lahko redko deluje samostojno – intenzivno mora delovati na izgrajevanju koalicij enako mislečih ter v njih formalno in neformalno aktivno sodelovati.
- Načelo reševanja sporov skladno z Ustanovno listino Združenih narodov nima samo pravnih ampak tudi pomembne politične posledice. Gre za temelj delovanja vsake, še posebej pa male države, saj gre pri tem načelu in popularizaciji tega pristopa za izogibanje neugodni alternativni – tj. reševanju sporov z unilateralnim nasiljem oziroma prisilo.
- Slovenija svoje identitete ne more zanikati; to lahko ima svoje prednosti (nastopanje v »imenu Evrope«) a tudi svoje slabosti (*a priori* zavračanje sodelovanja Slovenije v posameznih neevropskih regionalnih forumih). Prav zato je pomembno tudi zadnje načelo:

- Solidarnost. Kljub svoji regionalni omejenosti mora Slovenija nabirati znanje ter aktivno prispevati k odpravljanju nesorazmerij v sodobni mednarodni skupnosti. S tovrstno agendo lahko Slovenija pomembno prispeva k premoščanju političnih razlik med državami v globalnih forumih.

Jasno opredeljena pričakovanja

Slovenska politika delovanja v mednarodnih institucijah mora biti konciliatorna in konstruktivna, temeljno izhodišče delovanja v mednarodnih institucijah pa je konsistentnost. To pomeni, da se Slovenija pri uveljavljanju svojih interesov prek mednarodnih institucij srečuje s pomembnimi omejitvami. Predvsem je treba poudariti, da se uspehi ali neuspehi slovenske zunanje politike, ko gre za njeno delovanje v mednarodnih organizacijah, ne morejo pokazati čez noč. Hkrati si za izgradnjo lastnega pozitivnega imidža Slovenija ne more dovoliti bistvenih odstopanj od jasno začrtanih predstav in posledično smernic njene vloge v mednarodnih forumih. Igra ničelne vsote ne prinaša dobičkov ne na bilateralni ne na multilateralni ravni. Ovrednotenje delovanja Slovenije v mednarodnih institucijah je torej mogoče pričakovati srednjeročno in dolgoročno, ne pa na kratki rok.

Jasno opredeljeni cilji

Slovenija mora pri zastavljanju ciljev odgovoriti predvsem na tri vprašanja: i) kaj Slovenija od konkretne oblike sodelovanja pričakuje?; ii) kako lahko Slovenija prispeva h konkretni obliki sodelovanja?; in iii) kako in na kakšen način namerava svoja pričakovanja uresničiti? Slovenija mora enakopravno obravnavati tako investicije v mednarodno sodelovanje kakor tudi pričakovane koristi. Brez jasnih odgovorov na vprašanje, kako lahko Slovenija prispeva k delovanju neke mednarodne institucije je težje pričakovati, da bo od nje kaj *a priori* pridobila. Tako npr. pri slovenskih načrtih glede predsedovanja Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi ni pomembno le to, kaj naj bi bile prioritete Slovenije in načrt njihovega uresničevanja, temveč tudi kakšen naj bi bil kvalitativen prispevek Slovenije k razvoju te mednarodne institucije – neodvisno od zadanih prioritet. Enaka vprašanja se bodo pojavila pri izvrševanju podobnih vlog tudi v drugih mednarodnih institucijah, vključno z Evropsko unijo.

Večja integriranost v regionalno okolje

Slovenija je v glavnem zaokrožila svojo umeščenost v evropske regionalne strukture. Vključena bo v Evropsko unijo, zvezo Nato, hkrati pa je že članica Sveta Evrope in je sodelujoča država v Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi. Toda institucionalna umeščenost še ne pomeni tudi integriranosti v regionalno okolje. Slovenija mora intenzivno obnavljati in širiti gospodarske in politične povezave tam, kjer je evropska institucionalna arhitektura najšibkejša ali pa je sploh ni. To velja predvsem za področje nekdanje Jugoslavije. Pomembno je poudariti, da mora biti pri doseganju tega cilja v ospredju enakopravno partnerstvo in ne tutorstvo. Investicija v enakopravno partnerstvo danes, ko ostale države iz območja nekdanje Jugoslavije še iščejo možnosti aktivnejše povezave z ostalimi evropskimi državami, je investicija v enakopravno partnerstvo jutri, ko naj bi celotno območje postalo del evropske in transatlantske institucionalne arhitekture. In je tudi investicija za enakopravno partnerstvo v primeru, da bi se širjenje zveze Nato in Evropske unije za daljši čas prekinilo. V slednjem, pesimističnem scenariju, je povezava Slovenije z državami nekdanje Jugoslavije lahko še posebej pomembna, saj bo v tem primeru Slovenija, kot nekdanja jugoslovanska republika, z največjim poznavanjem družbene stvarnosti tega območja, dejansko postala edini pravi most med tem območjem in Evropsko unijo. Seveda pa vsi ti scenariji predpostavljajo enak pristop – enakopravno partnerstvo – tudi s strani držav nekdanje Jugoslavije. Takšen pristop, če danes morda še ni prisoten, je zahteva, o kateri se ne bo mogoče pogajati, saj je sestavni del procesa socializacije pri vključevanju v mednarodne institucije.

Hkratno uveljavljanje globalne agende

Delovanje Slovenije ne sme biti povsem osredotočeno zgolj na določeno (omejeno) območje, kot so to države nekdanje Jugoslavije. Slovenija se bo morala aktivno priključevati drugim iniciativam, v katerih bo pripoznala svoj interes – o njih je govora tudi v nadaljevanju. Hkrati pa ne smemo pozabiti, da je Slovenija članica številnih drugih mednarodnih institucij, kjer ravno tako lahko uveljavlja svoje interese. Pri tem bo sicer deloma omejena; v globalnih mednarodnih institucijah države članice Evropske unije praviloma koordinirajo svoja stališča. To velja predvsem za Organizacijo združenih narodov in tudi za večino specializiranih organizacij znotraj sistema Združenih narodov,

kakor tudi za nekatere druge pomembnejše mednarodne organizacije, kot je Svetovna trgovinska organizacija.

Takšne omejitve Sloveniji po eni strani ustrezajo, saj tako interesi, uveljavljeni znotraj Evropske unije, dobijo večjo težo. Toda zunanjepolitično delovanje Evropske unije še zdaleč ni kompaktno, kar državam članicam Evropske unije omogoča tudi neodvisno delovanje v primerih, ko oblikovanje zunanjepolitičnih stališč Evropske unije na izzive iz mednarodnega okolja ne ponuja ustreznega odgovora ali pa za oblikovanje skupne politike med državami članicami sploh ni posebnega interesa. V takšnih primerih ima Slovenija dovolj možnosti za čezregionalno povezovanje in iskanje koalicij podobno mislečih držav. In prav zato mora Slovenija vseskozi voditi tako aktivno evropsko politiko kakor tudi aktivno mednarodno zunanjo politiko in ne sme podcenjevati mednarodnih institucij izven evropskega ter transatlantskega okvirja.

- ⇒ Pri izdelavi strategije delovanja v posameznih mednarodnih institucijah mora Slovenija odgovoriti na tri ključna vprašanja:
 - K1: Kaj Slovenija od konkretne oblike sodelovanja pričakuje?
 - K2: Kako lahko Slovenija prispeva h konkretni obliki sodelovanja?
 - K3: Kako, na kakšen način namerava svoja pričakovanja uresničiti?
- ⇒ Temelj delovanja Slovenije v mednarodnih institucijah, ki mora biti tudi izhodišče za odgovore na gornja vprašanja, je konsistentnost v zunanji politiki. V tem smislu Slovenija ne more dovoliti bistvenih odstopanj od jasno začrtanih predstav in posledično smernic njene vloge v mednarodnih forumih;
 - Pri delovanju v mednarodnih institucijah mora Slovenija uveljavljati politiko KRES: koalicijsko delovanje, evropska identiteta, reševanje sporov skladno z načeli Ustanovne listine Združenih narodov in solidarnost.
- ⇒ Slovenija ne izkorišča potencialov, ki jih ponujajo multilateralne inštitucije. K izgradnji svojega odnosa do multilateralnega delovanja mora pristopiti sistematično; odgovore na gornja vprašanja mora izoblikovati za delovanje v vseh mednarodnih institucijah, katerih članica je;
- ⇒ Slovenija si mora prizadevati za aktivno vlogo pri ohranjanju kohezivnosti Evropske unije; ta vloga lahko še posebej pride do izraza pri pogajanju o vstopu v Evropsko unijo s tretjimi državami, še posebej državami iz območja nekdanje Jugoslavije.
- ⇒ Pri opredelitvi svoje vloge na območju nekdanje Jugoslavije mora Slovenija upoštevati aksiom enakopravnosti partnerjev, kar lahko postane še posebej pomembno v primeru, da države na tem območju dolgoročno ne bodo mogle računati na članstvo v Evropski uniji
- ⇒ Slovenija ne sme pozabiti na uveljavljanje svojih interesov v globalnih institucijah, še posebej v primerih, ko svoje politike ne koordinira z Evropsko unijo.

Obseg odgovornosti

Slovenija in Jugovzhodna Evropa

Uvod

Eno izmed ključnih območij zunanjepolitičnega delovanja Slovenije je območje Jugovzhodne Evrope oziroma natančneje: območje nekdanje Jugoslavije oziroma Zahodnega Balkana, ki poleg držav – republik nekdanje Jugoslavije (razen Slovenije) obsega še Albanijo, medtem ko je območje Jugovzhodne Evrope nekoliko širše in poleg Zahodnega Balkana obsega še Madžarsko, Romunijo, Bolgarijo, Grčijo in evropski del Turčije. Celotno območje Jugovzhodne Evrope je pomembno s stališča uveljavljanja strateških interesov Slovenije – predvsem politično-varnostnega interesa in ekonomskega interesa. S stališča zunanjepolitičnega delovanja Slovenije je posebej pomembno območje nekdanje Jugoslavije, saj predstavlja za Slovenijo določene prednosti, ki izhajajo iz skupne zgodovinske izkušnje in so povezane s poznavanjem jezika in kulture.

Pomen regije

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se bo geostrateški pomen območja nekdanje Jugoslavije oziroma pomen regionalnega povezovanja Slovenije z državami v neposredni bližini še povečal. Slovenija bo namreč postala – gledano geografsko – zunanja meja med Evropsko unijo in državami, ki se želijo vanjo čim prej vključiti. Ta novi geopolitični položaj je mogoče razumeti kot priložnost Slovenije, da se izoblikuje kot ključna referenčna točka med Evropsko unijo in državami z območja nekdanje Jugoslavije, ki se želijo vanjo vključiti. Hkrati pa novi geopolitični položaj predstavlja tudi določene ovire za regionalno sodelovanje Slovenije na območju celotne Jugovzhodne Evrope, še posebej pa na območju nekdanje Jugoslavije, kjer je slovensko sodelovanje z nekdanjimi jugoslavanskimi republikami (npr. na trgovinskem področju) potekalo skladno s številnimi sporazumi.

Ko gre za uveljavljanje prednosti in interesov Slovenije v Jugovzhodni Evropi (zlasti na območju nekdanje Jugoslavije), mora Slovenija te prednosti izkoriščati tudi v bodoče. Jugovzhodna Evropa je nevralgična točka Evrope in je ena izmed prioritetev Evropske unije v

procesu njenega nadaljnega integriranja. Vsestransko aktivna vloga Slovenije bo v tem kontekstu vsekakor ne samo v interesu Slovenije ampak Evropske unije kot celote. Slednja je v stabilizacijo Jugovzhodne Evrope že aktivno vključena (npr. s Paktom stabilnosti za Jugovzhodno Evropo), toda izidi takšnih pobud niso v celoti zadovoljivi. Slovenija si mora izgraditi in utrditi vlogo povezovalca pobud in promotorja temeljnih vrednot Evropske unije, z jasnimi cilji: čim prej vključitvi omenjene regije v Evropsko unijo. Takšno vlogo, z njo pa tudi rastoč pomen Slovenije, če bodo njenim aktivnostim sledili konkretni rezultati, močno otežujejo problemi, kot je organizirani kriminal (predvsem glede nezakonitega pretoka ljudi, tihotapljenja mamil in orožja), in številna nerešena vprašanja na območju nekdanje Jugoslavije, med katerimi velja posebej omeniti nerešeno vprašanje bodočega položaja Kosova, ohranjanje stabilnosti v Bosni in Hercegovini in Makedoniji, zagotavljanje demokracije, človekovih pravic (vključno s pravicami manjšin – kjer je izpostavljeno vprašanje Muslimanov/Bošnjakov v Sandžaku in srbske manjšine na tem območju, vprašanje srbske manjšine in drugih manjšin na Kosovu, vprašanje medetničnih odnosov v Makedoniji) in pravne države v Srbiji, kakor tudi vprašanje procesa demokratizacije na Hrvaškem.

Hkrati pa reševanje teh problemov predstavlja priložnost za Slovenijo, saj lahko kot odličen poznavalec regije in okoliščin, ki so privedle do nestabilnosti v njej, kot pošten posrednik (*honest broker*) prispeva k stabilizaciji regije, ohranjanju stabilnosti in posledično k ustvarjanju pogojev za nemoten razvoj držav na tem območju. V svojih prizadevanjih po večji konkurenčnosti, kredibilnosti in prepoznavnosti v mednarodni skupnosti z delovanjem v Jugovzhodni Evropi se mora Slovenija torej ne le zavedati obstoječih problemov in nerešenih vprašanj na tem območju, ampak si mora aktivno prizadevati za njihovo ustrezno reševanje prav zato, ker je za to tudi ustrezno usposobljena. Pri tem velja dodati dvoje:

- 1) Za Slovenijo predstavlja tovrstno priložnost ne le območje nekdanje Jugoslavije (kjer je že navzoča) ampak celotno območje Jugovzhodne Evrope. Prek krepitev svojega položaja in ugleda na območju nekdanje Jugoslavije lahko Slovenija išče gospodarske in druge priložnosti tudi v Bolgariji in Romuniji. Sodelovanje z državami v Jugovzhodni Evropi je nujno tudi v kontekstu učinkovitejšega boja proti organiziranemu kriminalu.
- 2) V prizadevanjih za demokratizacijo in stabilizacijo Jugovzhodne Evrope je ključno sodelovanje z Albanijo. Prav slednja lahko odigra ključno vlogo pri urejevanju

položaja Kosova. Pri tem je nujno opozoriti, da bo kooperativna drža Albanije odvisna od zagotavljanja človekovih pravic Albancev tako v Srbiji-Črni gori kot v Makedoniji. Ker lahko Albanija s svojim delovanjem tako spodbuja eskalacijo konflikta, kot tudi pomaga pri njegovem reševanju, je za Slovenijo v iskanju njene vloge kot zaupanja vreden in pošten posrednik v Jugovzhodni Evropi poleg vzdrževanja odličnih odnosov s Srbijo in Črno Goro nujno tudi navezovanje prijateljskih odnosov in spodbujanje sodelovanja tudi z Albanijo.

Bistvenega pomena pri iskanju tovrstnih priložnosti za uveljavitev in prepoznavnost Slovenije kot ključne referenčne točke med Evropsko unijo in državami z območja Jugovzhodne Evrope (še posebej z državami z območja nekdanje Jugoslavije) je doseganje notranjepolitičnega konsenza glede zunanjepolitičnih dejavnosti Slovenije. Ob upoštevanju njenih omejenih virov (tako človeških kot materialnih virov) bo za Slovenijo ključno usklajeno delovanje tako državnikov kot tudi državnih uslužbencev. Natančno spremljanje in analiziranje dogajanja v regiji pa zahteva tudi večjo vključenost strokovnjakov z različnih področij (poleg ekonomistov velja posebej omeniti še strokovnjake s področja mednarodnih odnosov nasploh in medetničnih odnosov ter varstva človekovih pravic in manjšin).

Primerjalne prednosti Slovenije glede poznavanja območja nekdanje Jugoslavije – v smislu poznavanja jezikov, kulture, običajev, zgodovine – in zaradi že navezanih poslovnih, prijateljskih in družinskih vezi s prebivalci držav-republik nekdanje Jugoslavije predstavljajo odlično osnovo za delovanje Slovenije na tem območju tako na bilateralni kot na multilateralni ravni. Pri tem je treba posebej opozoriti, da Slovenija ni edina država, ki išče priložnosti za svoje zunanjepolitično udejstvovanje in za uveljavljanje svojih varnostnih in predvsem ekonomskih interesov v Jugovzhodni Evropi in zlasti na območju nekdanje Jugoslavije. S tem v zvezi je treba omeniti Madžarsko – prav tako bodočo članico Evropske unije. Madžarska je zagotovo ena izmed držav, ki pomeni neposredno ‘konkurenco’ Sloveniji v iskanju priložnosti v Jugovzhodni Evropi. Podobno vlogo bi lahko, ob pasivnosti Slovenije, prevzela tudi Avstrija, ki že ima zgrajeno infrastrukturo za obravnavo tovrstnih problemov in je na območju kot članica Evropske unije že aktivno navzoča.

Strateške usmeritve

Glede na povedano torej lahko razdelimo osnovne strateške smernice delovanja Slovenije na območju Jugovzhodne Evrope oziroma na območju nekdanje Jugoslavije na tri sklope:

- 1) zagotavljanje in uveljavljanje norm in vrednot, ki jih zagovarja Evropska unija, in s tem omogočiti hitrejšo prilagajanje regije, z namenom njene čim prejšnje priključitve evropskim integracijam;
- 2) utrjevanje zunanje kredibilnosti z notranjepolitičnim aktivnim konsenzom glede obravnave podobnih vprašanj;
- 3) izgradnja infrastrukture, ki bo Sloveniji omogočila aktivno delovanje na omenjenem območju.

Norme in vrednote Evropske unije

Za igranje aktivne vloge v Jugovzhodni Evropi in še posebej na območju nekdanje Jugoslavije mora Slovenija doseči status zaupanja vredne države, ki dobro pozna kulturno-zgodovinske posebnosti držav iz Jugovzhodne Evrope, hkrati pa spoštuje in brezpogojno zagovarja norme, ki so temelj evropskih integracij: demokracija, spoštovanje človekovih pravic in vladavina prava. Zaradi izkušenj in poznavanja narodnomanjšinske problematike na tem območju lahko Slovenija odigra pomembno vlogo pri odpravljanju etničnih napetosti v Jugovzhodni Evropi.

Konvergentnost interesov

Slovenija si mora prizadevati kar najbolj izkoristiti simbiozo interesov glede razvoja Jugovzhodne Evrope, ki jo ima z Evropsko unijo kot celoto. Z uporabo razpoložljivih bilateralnih in multilateralnih instrumentov ter spremenjeno samopercepcijo (od male države brez možnosti vplivanja na mednarodne odnose do države članice Evropske unije, ki dobro pozna območje Jugovzhodne Evrope, še posebej območje nekdanje Jugoslavije, in ki ji je v interesu to območje stabilizirati in pomagati državam iz regije v procesu njihovega postopnega približevanja Evropski uniji, hkrati pa krepi vlogo Evropske unije kot pomembnega akterja v mednarodni skupnosti), bo lahko Slovenija učinkovito uresničevala tudi svoje interese in cilje, povezane tako z gospodarskim poslovanjem z Jugovzhodno Evropo, zlasti z nekdanjimi jugoslovanskimi republikami, kot tudi s političnim ugledom in krepitvijo prepoznavnosti v Evropski uniji in širše v mednarodni skupnosti.

Notranja kredibilnost

Izrazito pomembno je, da se Slovenija v spoštovanju in zagotavljanju norm in vrednot, ki jih zagovarja Evropska unija, enako obnaša tudi znotraj lastnega političnega sistema. Povedano drugače, učinkovitost Slovenije kot kredibilnega akterja pri reševanju problemov na območju Jugovzhodne Evrope je odvisna od načina reševanja podobne, četudi morda ne tako izrazite problematike znotraj lastnih meja. To velja tako za splošno spoštovanje človekovih pravic kot tudi za varstvo jezikovnih, verskih, kulturnih – kratka etničnih skupnosti in narodn(ostn)ih manjšin. Ta problematika sodi med tiste aktualne teme, katerih reševanje zahteva dinamičen odnos neke družbe, saj se etnična sestava prebivalstva posameznih držav v sodobni mednarodni skupnosti nenehno spreminja.

Infrastruktura

Za ustrezno obravnavo območja Jugovzhodne Evrope, tj. analize in ponujanje rešitev, ki bi Evropski uniji (vključno s Slovenijo) pomagale k stabilizaciji regije, bi morala Slovenija dopolniti obstoječo infrastrukturo, ki se s temi problemi že ukvarja. Resorna ministrstva, raziskovalne ustanove ter strokovnjaki iz posameznih univerz to območje skozi analizo številnih področij pokrivajo kot eno izmed svojih dejavnosti. Slovenija bi nujno potrebovala specializirano institucijo, ki bi se ukvarjala izključno z vprašanji, ki se nanašajo na Jugovzhodno Evropo.

- ⇒ **Aktivno sodelovanje Slovenije na območju Jugovzhodne Evrope, še posebej na območju nekdanje Jugoslavije je za državo Slovenijo strateškega pomena: gre za pomemben vzvod v njenih prizadevanjih za večjo politično kredibilnost, konkurenčnost in za prepoznavnost v mednarodni skupnosti**
- ⇒ **Slovenija izpolnjuje osnovne pogoje za uveljavljanje aktivne vloge na tem območju, saj je odličen poznavalec regije, z že navezanimi stiki in gospodarskimi povezavami z državami na območju nekdanje Jugoslavije.**
- ⇒ **Slovenija mora aktivno vplivati na politiko Evropske unije na območju Jugovzhodne Evrope, sicer jo bodo prehiteli druge države s podobnimi interesi.**
- ⇒ **Poseben izziv za Slovenijo kot članico Evropske unije, s posebnim interesom za vzpostavitev in ohranitev stabilnosti na tem območju, so nerešeni etnični spori.**
- ⇒ **Slovenija ima tako možnosti kot potenciala, da kot zaupanja vreden in pošten posrednik prispeva k stabilizaciji regije, ohranjanju stabilnosti in posledično ustvarjanjem pogojev za nemoten razvoj držav, ki obstajajo na tem območju; pri tem mora posebno pozornost posvetiti aktivni vzpostavitvi prijateljskih odnosov z vsemi državami v regiji.**
- ⇒ **Kredibilnost Slovenije kot poštenega posrednika je odvisna od načina reševanja podobnih vprašanj in medetničnih odnosov znotraj svojih meja.**
- ⇒ **Slovenija si mora za okrepitev svojih primerjalnih prednosti prizadevati za stalno akumuliranje znanja na tem področju (npr. z ustanovitvijo posebnega strateškega centra za območje Jugovzhodne Evrope).**

Slovenija v odnosu do Sredozemlja

Uvod

Glavna značilnost strategije slovenske sredozemske politike mora biti neločljiva povezava med političnimi in gospodarskimi cilji in dejavnostmi. Pri uresničevanju ciljev strategije bo ključnega pomena uspešna in celovita koordinacija, podpora in vzajemno informiranje med akterji na različnih ravneh (nacionalni, regionalni) in iz različnih področij (politiki, diplomati, gospodarstveniki, znanstveniki). Vzpostavitev mehanizmov koordinacije, ki naj jih predvidi strategija priprave nastopa slovenskih podjetij na trgih sredozemskih držav, bo tako zaobjela podjetniško, diplomatsko in politično dejavnost na vseh relacijah med Slovenijo, odločevalskimi strukturami v Evropski uniji in implementacijskimi možnostmi v sredozemski regiji.

Vzroka za večjo pozornost Slovenije sredozemskemu območju sta najmanj dva. Sredozemlje, skupaj z Novimi neodvisnimi državami na Vzhodu, po širitvi Evropske unije predstavlja neposredno sosedstvo, ki je strateškega pomena za Evropsko unijo. V interesu Evropske unije je, da se regije v njeni neposredni soseščini gospodarsko razvijajo in da so stabilne, demokratične in varne. Medtem ko je čas približevanja evro-atlantskim povezavam zaznamovalo utrjevanje slovenske srednjeevropske identitete in trud pri stabilizaciji Balkana, bo v obdobju po vključitvi v Evropsko unijo pomembno, da Slovenija pokaže, da lahko, svoji majhnosti in omejenosti virov navkljub, aktivno sooblikuje evropsko zunanjo politiko.

V nadaljevanju predstavljamo elemente, ki bi morali biti sestavni del oblikovanja takšnega proaktivnega pristopa.

Slovenija in sredozemska regija v luči slovenskega članstva v Evropski uniji

T. i. sredozemski bazen, še posebej južno in jugovzhodno Sredozemlje se sooča s političnimi, ekonomskimi, družbenimi, pravnimi in ekološkimi izzivi, kjer je primerna evropska politika do regije lahko ključnega pomena pri uspešnem in trajnostnem obvladovanju teh izzivov.

Evropska unija in sredozemske države partnerke si nedvomno prizadevajo za razvoj dobrih sosedskih odnosov, izboljšanje življenjske ravni, spoštovanje človekovih pravic, odpravljanje revščine, promocijo demokracije, dobrega vladanja, vladavine prava in kulturne in verske tolerance ter za razvoj sodelovanja s civilno družbo. Evro-sredozemsko partnerstvo, ustanovljeno z Barcelonsko deklaracijo pa predstavlja forum, v katerem države sodelujejo v zasledovanju ciljev, ki jih je zastavila Barcelonska deklaracija. Cilji Evro-sredozemskega partnerstva se delijo na tri segmente: političnega in varnostnega, gospodarskega, ter družbeno kulturnega, s poudarkom na t. i. človeški dimenziji.

Temeljni izziv Slovenije po njeni včlanitvi v ključne mednarodne organizacije, predvsem v Evropski uniji, je dokazati zmožnost prevzeti svoj del odgovornosti za učinkovito delovanje mednarodne organizacije oziroma integracije. Slovenija se mora izkazati kot konstruktivni člen Evropske unije tudi na področju njene zunanje politike, s posebnim poudarkom na področjih, ki so Sloveniji glede na njeno geografsko umeščenost najbližji. Poleg že omenjene Jugovzhodne Evrope je to zagotovo Sredozemlje. Slovenija je, geografsko gledano, najsevernejša sredozemska država in mora biti zainteresirana za dejavno oblikovanje in koordiniranje politike v Sredozemlju. Pri tem je treba posebej poudariti, da se po uspešnem zaključku predpristopnih pogajanj z Evropsko unijo vloga Slovenije in njenega odnosa do Sredozemlja postavlja v drugačen kontekst. Po formalizaciji članstva v Evropski uniji Slovenija ni več izolirana sredozemska država ampak postaja del medsebojno tesno povezanega sredozemskega bazena in tako lahko aktivno sodeluje pri oblikovanju t. i. sredozemske agende skupaj z ostalimi državami članicami s tega območja, še posebej večjih držav članic Evropske unije, kot npr. Italije, Francije in Španije. Z vključevanjem v ta forum slovenski prispevek k obravnavanju sredozemskih vprašanj dobi novo, bistveno večjo težo.

Sredozemlje tudi po širitvi Evropske unije predstavlja neposredno sosedstvo, ki je strateškega pomena za Evropsko unijo. Za Evropsko unijo in tudi Slovenijo je pomembno, da države, ki pripadajo sredozemskemu bazenu, posebej seveda države, ki niso članice Evropske unije, ne (p)ostanejo zapostavljene zaradi pretekle osredotočenosti Evropske unije na druge prioritete (kot npr. širitev). Prav Slovenija kot nova država članica, ki je veliko pridobila prav zaradi procesa širitve Evropske unije, mora izkazati solidarnost z omenjeno skupino držav in se tudi po tej poti dejavno vključiti v sredozemsko sodelovanje.

Članstvo v Evropski uniji in z njim sodelovanje v Evro-sredozemskem partnerstvu predstavljata okvir, v katerem Slovenija lahko utrdi svojo sredozemsko identiteto, prispeva k ciljem Evropske unije in uveljavlja svoje primerjalne prednosti. Glede slednjih kaže poudariti, da bi analiza prednosti in slabosti, ki jih Slovenija uživa v okviru strateških usmeritev Evropske unije do Sredozemlja, pokazala vsaj eno pomembno slabost in vsaj troje prednosti.

- 1) Pred svojim članstvom v Evropski uniji Slovenija ni imela dovolj razvite politike glede Sredozemlja; na tem področju torej nima posebnih izkušenj, kar lahko predvsem na kratek rok znatno omeji njene možnosti dejavnega sodelovanja pri oblikovanju sredozemske politike v okviru Evropske unije.
- 2) Slovenija je zgodovinsko neobremenjena do vseh ključnih političnih vprašanj na t. i. sredozemski agendi; ta 'adut neobremenjenosti' velja tudi za bližnjevzhodni mirovni proces. In končno ne kaže pozabiti, da je Slovenija, kot smo že povedali, država z jasno evropsko identiteto. Hkrati pa je vendarle treba ugotoviti, da je Sloveniji mogoče pripisati tudi druge identitete: poleg sredozemske uživa vsaj še identiteto centralno oziroma vzhodnoevropske države. Slovenija bi večplastnost svoje identitete lahko izkoristila. To npr. pomeni, da bi Slovenija tudi na področju sredozemske politike lahko delovala kot usklajevalka stališč, ki bi jih v procesu odločanja zastopale recimo države severnega in južnega Sredozemlja ter nove države članice iz osrednje Evrope.
- 3) Podobne primerjalne prednosti Slovenija uživa na gospodarskem prostoru. Struktura slovenske ekonomije je namreč takšna da konflikti, ki vplivajo na sodelovanje v okviru sredozemskega bazena (trgovina s kmetijskimi proizvodi in tekstilom), ki predstavljajo glavno trenje med severnimi in južnimi sredozemskimi državami (in tudi med severnimi in južnimi državami članicami EU), slovenskih interesov vitalno ne prizadenejo.

SLIKA 2: PRIMERJALNE PREDNOSTI IN SLABOSTI SLOVENIJE KOT AKTIVNE UDELEŽENKE OBLIKOVANJA POLITIK ZA OBMOČJE SREDOZEMLJA

	SLOVENIJA KOT DEJAVEN AKTER V SREDOZEMSKI POLITIKI EVROPSKE UNIJE?		
PREDNOSTI	Zgodovinska neobremenjenost	Most med Vzhodom in Sredozemljem	Nekonfliktna struktura slovenske ekonomije
SLABOSTI	Neizkušenosť pri obravnavi sredozemskih vprašanj		

Slovenski interes pa ni samo v lastnem uveljavljanju v okvirih političnih procesov in odnosov med Evropsko unijo in njenimi sredozemskimi partnerkami. Enako pomembni so tudi gospodarski motivi. Sredozemska regija predstavlja ogromen in obetaven trg. Cilj Evro-sredozemskega partnerstva je oblikovanje svobodne trgovine med Evropsko unijo in sredozemskimi državami partnerkami do leta 2010. Približevanje temu cilju nudi možnosti za povečanje gospodarskega sodelovanja, trgovinske menjave in neposrednih vlaganj. Slovensko gospodarstvo je predvsem z uspešnim prodorom (oziroma vrnitvijo) na trge nekdanje Jugoslavije že dokazalo, da zna izkoristiti ponujene priložnosti in se prilagoditi razmeram na tujih trgih. K podobnim ciljem je treba stremeti tudi, ko gre za sredozemski bazen.

Cilji

Kot že poudarjeno, je sredozemski bazen v geografskem smislu tisto območje, na katerem ima Slovenija, hkrati z Jugovzhodno Evropo oziroma Zahodnim Balkanom, največje interese, potencial in primerjalne prednosti za aktivnejše sooblikovanje evropskega udejstvovanja v regiji.

Cilji slovenske sredozemske politike so:

- 1) Ustvarjanje in uveljavljanje sredozemske identitete; ta se mora izgraditi kot del stalne agende, ki ji bo Slovenija kot članica Evropske unije posvečala posebno pozornost, in ki bo omogočal postopno pridobivanje kredibilnosti Slovenije kot partnerice v sredozemskih forumih.

- 2) Gospodarske priložnosti; izkoristiti gospodarski potencial, ki ga ponujajo predvsem države južnega in jugovzhodnega Sredozemlja in na ta način razviti svojo gospodarsko prisotnost v regiji.
- 3) Uveljavljanje interesov navzven; Slovenija bi svojo kredibilnost kot zanesljiva sredozemska partnerica morala graditi tudi pri sodelovanju v mednarodnih forumih izven Evropske unije, kot npr. Organizacija združenih narodov; predvsem pri oblikovanju koalicij 'podobno mislečih držav' pritegniti kar največje število držav sredozemskega bazena.

Smernice delovanja

Slovenija bo svoje cilje, vezane na sredozemsko regijo, uresničevala znotraj Evropske unije, v prvi vrsti v okviru Evro-sredozemskega partnerstva. Možnosti tako za splošne kot specifične pobude, ki se vežejo na regijo in skupne probleme, pa so odprte tudi na bilateralni ravni in v različnih mednarodnih institucijah, katerih dejavna članica je tudi Slovenija. Na osnovi teh izhodišč je mogoče opredeliti naslednja področja delovanja, kjer bi Slovenija pri realizaciji lastnih interesov lahko uveljavljala svoje primerjalne prednosti.

Politična in varnostna vprašanja

Slovenija si mora prizadevati za aktivno sodelovanje pri reševanju političnih in varnostnih vprašanj v okviru prve košare Evro-sredozemskega partnerstva in pri zasledovanju skupne strategije Evropskega sveta do sredozemske regije.²

Specifični varnostni vidik predstavlja problematika protipehotnih min. To področje kaže posebej poudariti. S pomočjo izkušenj, ki jih je pridobila v svojem delovanju v Mednarodnem skladu za razminiranje in pomoč žrtvam min v okviru Pakta stabilnosti za Jugovzhodno Evropo, lahko Slovenija pomembno prispeva tudi k prizadevanjem evropskih in sredozemskih držav pri širjenju zavesti o problematiki protipehotnih min in pomoči žrtvam in tako promovira uresničevanje ciljev Ottavske konvencije.³

² Common Strategy of the European Council 2000/458/CFSP, 2000 *O.J.* (L 183) 5.

³ Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction (Ottawa treaty) (18. 9. 1997), 36 *I.L.M.* 1507 (1997).

Bližina regije in dejstvo, da del slovenskih meja predstavlja zunanjo mejo Evropske unije od Slovenije terja še posebej aktivno sodelovanje v boju proti globalnim izzivom, ki jih predstavljajo terorizem, organizirani kriminal, trgovina z drogo in belim blagom. Slovenija se mora vključiti v dialog o boju proti terorizmu in organiziranemu kriminalu v okviru Evro-mediteranskega partnerstva in aktivno prispeva k sodelovanju med državami tudi s sodelovanjem v obstoječih in bodočih regionalnih in bilateralnih programih usposabljanja in tehnične pomoči z namenom izboljšati zmožnosti držav v boju proti terorizmu in organiziranemu kriminalu in s tem pospešiti implementacijo Resolucije Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov št. 1373.⁴

Demokracija, človekove pravice in vladavina prava

Izkušnje iz sodelovanja v Paktu stabilnosti za Jugovzhodno Evropo lahko Slovenija uporabi v naporih znotraj Evro-sredozemskega partnerstva za izgradnjo demokratičnih institucij, za pomoč pri izoblikovanju civilne družbe, za osveščanje o spoštovanju človekovih pravic in za pomoč nevladnim organizacijam ter neodvisnim medijem. Pri tem mora Slovenija poskrbeti, da bo njen lastni politični sistem – njegovo delovanje na osnovi visoke politične kulture – reflektiral cilje, h katerim Slovenija teži v njenih mednarodnih odnosih, bodisi da te cilje zastopa v bilateralnih odnosih bodisi v multilateralnih odnosih (torej tudi v okviru Evropske unije)

Gospodarski vidiki

Pridružitveni sporazumi, ki so jih države partnerke v Evro-sredozemskem partnerstvu podpisale so posebnega pomena tudi za Slovenijo. Ti sporazumi namreč spodbujajo gospodarske reforme in pogoje, ki omogočajo postopno liberalizacijo trga za v sporazumih dogovorjene proizvode in storitve, ki bodo omogočili vzpostavitev območja svobodne trgovine med Evropsko unijo in državami južnega in jugovzhodnega Sredozemlja.

Slovenska blagovna menjava s sredozemskimi državami partnerkami še ni dosegla celotnega potenciala, prav tako ne možnosti na področju neposrednih vlaganj. Ti trgi

⁴ S/RES/1373 (2001), (28. 9. 2001).

predstavljajo izjemen izziv, vendar so v nasprotju s trgi, na katera so slovenska podjetja večinoma vstopala v zadnjem desetletju, tako geografsko kot jezikovno in kulturno bolj oddaljeni. Da bi lahko izkoristili ta potencial in premagali ovire, ki jih predstavljajo neznanke na južnih in jugovzhodnih sredozemskih trgih, bo pri promociji blagovne menjave in vstopanju slovenskih investorjev in podjetij na sredozemske trge ključnega pomena tesno sodelovanje slovenskih javnih in zasebnih akterjev (podjetniških združenj in podjetij), na nacionalni, evropski in regionalni ravni. Le s temeljitim poznavanjem aktivnosti partnerjev znotraj Evro-sredozemskega partnerstva in s poznavanjem razvoja gospodarske klime v sredozemski regiji bo mogoče izkoristiti ta potencial ob zmanjšanem tveganju.

Priprava strategije nastopa slovenskih podjetij na trgih sredozemskih držav, ki bo identificirala možnosti, pogoje in primerne načine institucionalne podpore za delovanje slovenskih podjetij v sredozemski regiji, tako predstavlja prednostno nalogo pri zasledovanju v tej strategiji identificiranih ciljev.

Okoljski vidiki

S sredozemskimi državami partnerkami v Evro-sredozemskem partnerstvu nas povezuje morje in skrb za njegovo trajnostno gospodarsko in turistično izrabo. Skupna ribiška in skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije nudita učinkovitejši institucionalni okvir za dogovarjanje o zaščiti morja kot tudi za nadzor nad implementacijo dogovorov. Hkrati Slovenija ne sme podcenjevati bilateralnih oziroma multilateralnih pobud pri reševanju tovrstnih problemov; to še posebej velja za reševanje le-teh s sosednjimi državami, ne glede na njihovo članstvo v Evropski uniji.

Družbeni in kulturni vidiki

Razvoj civilne družbe, neodvisnih medijev, šolstva in institucij ter zavesti o kulturni pluralnosti so predpogoji za doseganje ostalih ciljev Evro-sredozemskega partnerstva in v te namene so znotraj partnerstva vzpostavljeni mehanizmi za doseganje teh ciljev.

Tudi spodbujanje dialoga s kulturami južnega in jugovzhodnega Sredozemlja je treba posebej poudariti, saj je ključnega pomena za utrjevanje slovenske sredozemske identitete

in izgradnjo prisotnosti Slovenije v sredozemskem prostoru. Promocija študijskih in umetniških izmenjav, znanstvenega sodelovanja ter omogočanje dostopa do kulturne produkcije (prevajanje književnih del, filmska distribucija, televizijsko sodelovanje) ne smejo zaostajati v t. i. sredozemski strategiji.

- ⇒ **Politični in gospodarski cilji ter dejavnosti morajo biti sestavni del vsake strategije, tudi t. i. sredozemske.**
- ⇒ **Slovenija nima akumuliranih izkušenj pri sodelovanju z državami sredozemskega bazena.**
- ⇒ **Slovenija mora sistematično delati na izgradnji sredozemske identitete; z njo si bo zagotovila legimnost zunanjepolitičnega delovanja na tem področju pri domačih akterjih ter kredibilnost njenega delovanja v mednarodnem okolju.**
- ⇒ **Hkrati Slovenija ne sme pozabiti na večplastnost svoje identitete, ki ji omogoča aktivno vlogo v procesih odločanja v Evropski uniji, npr. kot usklajevalca stališč med sredozemskimi državami članicami in tistimi iz osrednje Evrope.**
- ⇒ **Slovenija ima dovolj notranjih spodbud za zmanjšanje tega 'izkustvenega deficita'; gospodarski interes, zgodovinska neobremenjenost glede ključnih političnih problemov znotraj sredozemske regije in potencial postati vezni člen med sredozemskimi državami in vzhodno Evropo.**
- ⇒ **Sredozemski trgi so tako geografsko kot jezikovno in kulturno bolj oddaljeni. Da bi lahko izkoristili ta potencial in premagali tovrstne ovire, je tesno sodelovanje slovenskih javnih in zasebnih akterjev ključnega pomena; Slovenija mora takšno sodelovanje aktivno spodbujati.**

Sodelujoči pri projektu:

- Izr. prof. dr. Zlatko Šabič (koordinator in avtor)
- Red. prof. dr. Bojko Bučar (avtor)
- As. dr. Petra Roter, *Cantab.* (avtorica)
- Mag. Sabina Kajnič (avtorica)